

organizmi na svetu. Šele če je znano, kaj se dogaja z neko škodljivo snovjo v teh procesih, lahko strokovno pravilno presodimo njene strupenostne vplive na naravo in človeka. To izniči številne izjave znanstvenikov, češ da posamezne snovi, onesnaževalci okolja, niso nevarni, v morda nehoteno olepševanje problemov ali pa kar zavajanje. Iz dosedanjih razmišljanj izhajata dve načelni povedi, ki ju moramo ustrezno upoštevati.

1. Razumevanje narave pomeni, da jo moramo šteti kot ogromen, celovit, živ organizem, v katerega so smiselno vključeni posamezni organizmi kot členi.

Utemeljitev te domneve izhaja iz opazovanih dejstev, da oblikujejo bioakumulacije, reaktivnost in sinergizem med seboj tesno povezan splet snovnega dogajanja, ki obvladuje biosfero kot celoto in tudi posamezne organizme. Kar nam je dobro znano za posamezen organizem, nas sili, da sprejmemo kot veljavno tudi za celovit organizem, če se pojavlja na isti način tudi v velikih medsebojnih povezavah biosfere.

2. Človek je integralni del narave. V njem je enaka dinamika snovnega dogajanja, kot velja za druge posamezne organizme in za celovit organizem, biosfero. Dinamičnemu polu neprestane pretvorbe snovi (reaktivnosti) stoji nasproti mirujoči pol kopičenja (bioakumulacije), med njima pa odlično usklajeno mesebno delovanje snovi (sinergizem) omogoča ravnovesje, ki ohranja življenje. Pomembno je, da se ljudje čedalje bolj zavemo naše elementarne povezanosti z naravo. Zavedati se moramo, da se nam ne bo nikoli posrečilo, da bi preživeli zdravi nekje v neki hiši, velika območja okolja pa bi lahko žrtvovali na račun napredka ali gospodarskih koristi.

Brez zdravih odnosov v celotni biosferi ob sedanji onesnaženosti ni mogoče ohraniti zdravja ljudi. Zdrav zrak, zdrava voda, zdrav živež lahko dolgoročno izhajajo le iz zdrave narave. Naravoslovje in tehnične znanosti, ki naj bi resnično služile človeštvu, se morajo zato razvijati v smeri varstva okolja.

RENZO MORO

Javnost in neodvisnost nadzornega organa

V Italiji so na ravni državnega parlamenta kakor v deželnem svetu Furlanije-Benetk-Julijske krajine v razpravi osnutki zakonov (državnega in deželnega) za ovrednotenje učinka na okolje, skladno z direktivo Evropske gospodarske skupnosti št. 337 z dne 27. junija 1985. V naši deželi je torej zelo živa razprava o novih nadzornih instrumentih.

Posebne italijanske norme, ki trenutno veljajo, so zelo redke: 6. člen zakona z dne 8/7-1988 št. 349 in odlok predsednika ministrskega sveta z dne 10/8-1988 št. 377 in 27/12-1988. Obstajajo skromne zahteve za presojo učinka na okolja v nekaterih deželnih zakonih glede posebnih zadev (odpadki, rudniki).

Sedanja faza je zelo pomembna, ker se oblikujeta praksa in metoda, ki bosta imeli v prihodnje velik vpliv na upravljanje območja in se bosta preverili v dveh skrajnih primerih: če se bo rodila dobra zakonodaja, bo mogoče bolj nadzorovati

uporabo naravnih virov in bo zagotovljeno njihovo varovanje; če bo slaba, bo imela prednost večja agresija na okolje, ki jo bodo ščitili legalni predpisi.

Glavna politična težava je v bistvu v tem, da deluje mehanizem, ki zagotavlja razvidnost in nepristranskost v disciplini, ki je sama malo predvidljiva; gre torej za verjetne vsebine, samo kadar so plod dialektičnega soočanja med nasprotujočima si stranema, predvsem med tistimi, ki imajo predvsem ekonomski interes za iniciativo, in onimi, ki bodo čutili njene posledice. Prva občutljiva točka je izdelava elaborata na osnovi vrednotenja učinka na okolje. Gre za študijo o učinku na okolje, ki bo morala spremljati vsak projekt, ki spada v kategorije, za katere je predviden nadzor. Jasno je, da bo vsebino študije o učinku na okolje podpirala drugačna optika od tiste, ki je v projektu. Kdor je promoviral projekt, mislimo na zasebnika v kapitalističnem sistemu, kakor je italijanski, ki je usmerjen v profit, seveda ne bo odkrival negativnih vidikov neke stvari, ampak jo bo podpiral na vse načine.

Osnutek zakona vladne večine predvideva, da sestavi predlagatelj projekta študijo o učinku na okolje, ki bo postopno podvržena vrednotenju in preizkušnji nadzornih teles, lokalne administracije in javne sodbe v pripombah državljanov.

Opozicijske stranke in ekološke zveze dajejo različne alternativne predloge, ki se presojajo na lokalni ravni in izvirajo iz dela poklicnih skupin in strankarskih delavcev v Vidmu.

Jasno je, da pričujoči prispevek ne obravnava in tudi ne more obravnavati tega kompleksnega problema v celoti, ampak se loteva le enega od vidikov, ki ga imamo za pomembnega, tudi če ga ne moremo povsem izčrpati.

Če ob dobri profesionalni normi projekt (naj gre za urbanistični instrument ali za kakšno delo) med temeljne hipoteze vključi uskladitev s kakovostjo okolja ali s čimerkoli v zvezi z njim in je potem vprašanje učinka na okolje v bistvu ena od omejitev projektiranja, se postavlja predvsem vprašanje nadzora. Ne mislimo, da so za študijo o vplivu na okolje primerne metode, sposojene iz drugih italijanskih tehničnih normativov, kjer je nadzor predpisan (na primer za konstrukcije v potresnih conah), ker gre za možnost ene same stvari (na primer potresa) in ne za stičišče vrednostnih elementov, pri čemer ni zanemarjeno pomembno dejstvo konsolidacije postopkov (vednosti), oblik komuniciranja in izkušenj pri tem gradivu. Specifičen učinek na okolje, ki ni splošno prisoten v drugih primerih, je v tem, da zelo pogosto raziskujemo možne posledice, da bi odkrili, kaj lahko neko dejanje povzroči v zunanjem okolju.

Učinek na okolje mora absolutno upoštevati lastna merila, ki ustrezajo sistemu razvitega kapitalizma, kakor je italijanski, v katerem se je ekonomskim silam pri tehtanju odločitev mogoče zelo lahko izogniti nadzorom, ki izražajo jasne in znane termine projektov in programov. Z zamisljivo, ki je osnova nekega normativa, lahko ustrezneje načrtujemo neke vrste »proces« za projekt v preizkušnji, v katerem se dve strani, skupnost, ki jo zadevajo učinki dejanja, in predlagatelj z zahtevo konfrontirata z vsemi jamstvi, ki jih mora zagotoviti »proces«, v razmerah, ki dovoljujejo objektivno preizkušnjo projekta na osnovi tehničnega principa, s katerim se projekt pojasnjuje.

Zaradi tega je bistveno, da obrnemo izhodišče: študija o učinku na okolje ne sme biti element projekta, ki ga preskrbi predlagatelj in ga sestavi projektant, ampak jo morajo sestaviti drugi subjekti, ki niso udeleženi pri hipotezi, kakršna je v osnovi odločitve pri sprejemanju neke pobude. V praksi se predvideva »preiskovalni organizem«, ki ga ne izbere niti ne plača predlagatelj, ampak je samostojen, s svobodnim dostopom do vseh elementov projekta, po možnosti pa je prisoten do konca oblikovanja projekta.

Praktičen problem je v mehanizmih, kako to izpeljati. Shema postopka je lahko taka:

– predlagatelj ob izdelavi projekta ali vsaj ob opredeljevanju pravil zahteva prisotnost »nadzornega organizma«, ki naj sestavi študijo o učinku na okolje;

– »nadzorni organizem«, ki mora imeti velik vpliv pri projektiranju in mora biti oskrbljen z obsežnimi spoznavnimi instrumenti, sestavi študijo o učinku na okolje, ki mora spremljati projekt. Ta naj ne bo le načelen, ampak speljan do podrobnosti;

– da bi bili zagotovljeni korektnost in razvidnost dejanj, mora biti predvidena možnost za sodelovanje predstavnikov posamičnih subjektov ali soudeležencev, ki so kakorkoli zainteresirani (neke vrste strankarski izvedenci);

– druge faze postopka lahko ustrezajo temu, kar predvideva osnutek zakona: javnost, telesa za odobravanje in dokumentiranje itd. Občutljiv vidik oblikovanja hipoteze je določitev, katere značilnosti mora imeti »nadzorni organizem«, da so zagotovljena nujna jamstva v demokratičnem sistemu, ki zahteva transparentnost. Pot je v ustvarjanju močnega javnega aparata, ki oskrbuje službo, kakršna je magistratura, katere neodvisnost mora biti zaščitena pred pritiski političnih in ekonomskih veljakov. Tako vzpostavljena javna služba bi morala skrbeti tudi za zbiranje dokumentacije, da bi se ustvarila banka podatkov, in zagotoviti nadzor nad upravljanjem uresničenih projektov.

Videm, 15. 9. 1989

ANDREJ KIRN

Tehnološki in ekološki nazor

»Zaznamovala nas je tehnična doba, ustava in pravna država pa nam ne moreta priskrbeti vednosti o bistvu tehnike.«

(Rihard von Weizsäcker)

Vprašanje o bistvu tehnike zastruje ekološka kriza. Druga mogoča motivacija tega spraševanja pa je politično antropološka: kakšno je in bi moglo biti razmerje med sodobno tehniko in človekovo svobodo. V evropski zgodovini se je bistvo tehnike opredeljevalo predvsem v razmerju do narave, umetnosti, umetnega ter znanosti. Izteklo se je v vprašanje o bistvu človeka, ki izumlja, proizvaja in uporablja tehniko. Tehnika se je srečala z etiko, z razmerjem med sredstvi, cilji in vrednotami. Tu se je ustalilo nevtralno antropološko instrumentalno razumevanje tehnike kot kraljestvo sredstev za vse mogoče cilje. Najbolj temeljit kritik tega razumevanja, ki še danes prevladuje tudi v predstavah naravoslovno tehnične inteligence, pa je bil filozof Heidegger, ki je tehniko dojel kot izzivajoče razkrivanje resnice biti (sveta, narave). Presenetljivo pa je, da v številnih knjigah inženirjev, naravoslovcev, filozofov, družboslovcev, ki obravnavajo tehniko filozofsko in antropološko, ekološka razsežnost tehnike ostaja zakrita ali pa se je dotakne le mimogrede. Če je to še nekako razumljivo za pisce tovrstnih del do konca šestde-